

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НАУМЕНКО ІННА ВІКТОРІВНА

УДК 631.1:330.131.3:338.005

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Кіровоград – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Росоха Володимир Васильович
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки» Національної
академії аграрних наук України,
головний науковий співробітник відділу проблем
галузевого і територіального управління.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ульянченко Олександр Вікторович,
Харківський національний аграрний
університет ім. В.В. Докучаєва Міністерства
освіти і науки України, завідувач кафедри виробничого менеджменту
та агробізнесу;

доктор економічних наук, доцент
Федун Ігор Леонідович
Київський національний університет
харчових технологій Міністерства
освіти і науки України, доцент кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності та логістики.

Захист відбудеться «25» грудня 2015 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 23.073.03 Кіровоградського національного технічного університету за адресою: 25030, м. Кіровоград, просп. Університетський, 8, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Кіровоградського національного технічного університету за адресою: 25030, м. Кіровоград, просп. Університетський, 8.

Автореферат розісланий « 24 » листопада 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Магопець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Пріоритетні напрями розвитку сільського господарства мають фокусуватися на розв'язанні проблем, які в сукупності сприяють забезпеченню конкурентоспроможності галузі та її прогресивному розвитку в складних умовах сучасних трансформаційних процесів економіки України, серед яких важливе місце посідають проблеми матеріально-технічної бази та ефективності її використання.

Перешкодами для практичної реалізації інтенсивної форми розширеного відтворення стали значне порушення еквівалентності міжгалузевого товарообміну, недосконалість державної підтримки галузі, кредитної й податкової політики, які призвели до зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, зменшення обсягів обігових коштів, зростання кредиторської заборгованості підприємств і, як наслідок, до скорочення капітальних вкладень в сільське господарство. В результаті цього різко знижуються обсяги запровадження виробничих потужностей, практично призупинилося оновлення машинно-тракторного парку, прогресуючими темпами відбувається зростання рівня зношеності, морального старіння й структурної розбалансованості матеріально-технічної бази, руйнація її елементів при вкрай неефективному функціонуванні системи матеріально-технічного забезпечення.

Розроблення й упровадження дієвих механізмів ефективного використання матеріально-технічної бази з урахуванням науково-технологічних досягнень, розвитку системи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства, технологічного оновлення виробництва стає одним із важливих напрямів підвищення ефективності сільського господарства національної економіки України.

Дослідженнями організаційно-економічних проблем формування та використання матеріально-технічної бази підприємств галузі, вивченням сучасного стану і процесів її розвитку, матеріально-технічного забезпечення сільського господарства займаються такі вчені, як: І.В. Агеєва, С.П. Азізов, В.Г. Андрійчук, В.І. Артиш, В.Г. Білецький, Я.К. Білоусько, І.Д. Бурковський, В.В. Вітвіцький, А.М. Головка, В.В. Іванишин, М.І. Кісіль, С.М. Колотуха, О.М. Левченко, М.Р. Ліндерс, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, К.М. Мельник, П.О. Мосінок, Ю.М. Новіков, О.В. Олійник, В.І. Перебийніс, Г.М. Підлісецький, В.В. Россоха, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, О.В. Тихонов, І.Н. Топіха, В.М. Трегобчук, О.В. Ульяновченко, І.Л. Федун, Л.М. Фільштейн, Г.В. Черевко, В.Б. Шкляр, О.С. Щекович та ін. Водночас окремі аспекти цієї багатопланової проблеми залишаються дискусійними і потребують подальшої розробки. Зокрема, набуває актуальності розвиток поглядів на економічну категорію «матеріально-технічна база» з урахуванням галузевих аспектів та структурних особливостей сільського господарства, необхідності інноваційного оновлення її компонентів, удосконалення теоретико-методичного обґрунтування ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства, сучасного стану забезпечення та розроблення перспектив її розвитку. Потреба у вирішенні зазначених питань зумовила вибір теми, визначала актуальність, спрямування і структуру дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, зокрема з темою «Формування механізму інноваційного розвитку та

підвищення ефективності агропромислового виробництва в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U006613) та темою факультету бізнесу і менеджменту 16 «Організаційно-економічні та технологічні засади підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції в умовах формування інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва» (01111/005203; 2011-2015 рр.), в межах яких дисертантом внесено пропозиції щодо побудови механізмів формування інтенсивного типу економічного розвитку, концептуальних засад і стратегічних напрямів технологічного забезпечення сільського господарства.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних положень, розробка науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства та перспектив її розвитку. Досягнення поставленої мети зумовило виконання таких завдань:

- поглибити сутність поняття «матеріально-технічна база сільського господарства» з урахуванням особливостей процесів сільськогосподарського виробництва;
- удосконалити методичні підходи до оцінювання ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства;
- розвинути теоретичні положення матеріально-технічного забезпечення як чинника впливу на ефективність використання матеріально-технічної бази в контексті функціонування галузі сільського господарства;
- визначити тенденції формування матеріально-технічної бази сільського господарства та ефективності її використання на макро- та мезорівнях з урахуванням світових тенденцій розвитку сільського господарства;
- розвинути методичні підходи до обґрунтування потреб галузі в матеріально-технічних ресурсах для обґрунтування напрямів підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази та її елементів;
- розробити організаційно-економічний механізм ефективного використання матеріально-технічної бази сільського господарства в контексті інтенсивного типу економічного розвитку сільського господарства;
- обґрунтувати напрями інвестиційно-інноваційного розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства з урахуванням необхідності орієнтації на її розширене відтворення та підвищення ефективності використання;
- запропонувати концептуальні орієнтири до технологічного забезпечення сільського господарства як чинника забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази галузі.

Об'єктом дослідження є сучасний стан та механізми забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства.

Предмет дослідження становлять теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти оцінки ефективності використання й перспектив розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства.

Методи дослідження. Теоретична основа дисертаційної роботи базується на методології та загальнонаукових принципах проведення комплексних досліджень. У роботі використані *процесний та ситуаційний підходи* (під час розроблення й обґрунтування концептуальних підходів до технологічного забезпечення сільського господарства, п. 3.3), *системно-структурний аналіз* (під час формування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання

сільського господарства, п. 3.1), *метод порівняльного аналізу* (для оцінки рівня економічного розвитку та стану матеріально-технічного забезпечення сільського господарства, п. 2.1, 2.2, 2.3), *методи матриць координат та інтегрального оцінювання* (під час розробки науково-методичного інструментарію оцінювання ефективності використання матеріально-технічної бази, п.2.3, 3.1), *розрахунково-конструктивний метод* (під час комплексного оцінювання рівня матеріально-технічного забезпечення й аналізу сучасного стану інвестування технічного оновлення сільськогосподарського виробництва п. 2.1, 2.2, 2.3), *методи статистико-економічного аналізу* (під час розроблення факторної моделі та аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів, п. 2.1, 2.2, 2.3), *методи експертної оцінки* (у процесі визначення пріоритетності виробництва окремих видів продукції за рівнем потенційної спроможності щодо техніко-технологічного розвитку галузей сільського господарства, п. 3.1).

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні документи України, офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Харківській області, міжнародних організацій в сфері сільського господарства та економічного розвитку, оперативні дані Управління агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації, публікації українських і зарубіжних вчених, інформація з офіційних сайтів мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних положень, розробці науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства в контексті активізації інтенсивного типу економічного розвитку галузі. До основних положень наукової новизни належать:

удосконалено:

- концептуальні засади організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства, який, на відміну від існуючих, передбачає поєднання організаційних та економічних важелів у забезпеченні найбільш ефективної взаємодії організаційних, виробничих, фінансово-економічних процесів на всіх рівнях управління галуззю і спрямований на підвищення ефективності використання ресурсів на основі інтенсифікації аграрного виробництва з урахуванням необхідності забезпечення розширеного відтворення матеріально-технічної бази на інноваційних засадах;

- методичні положення до обґрунтування потреб сільського господарства в матеріально-технічних ресурсах як компоненти матеріально-технічного забезпечення, які, на відміну від існуючих, базуються на систематизації методів дослідження за двома групами (методи дослідження стану й ефективності системи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства та методи, які застосовуються у процесі формування інтенсифікаційно-інноваційної системи матеріально-технічного забезпечення галузі) з конкретизацією мети, сфери їх застосування, переваг та недоліків. Використання таких методичних підходів дає змогу врахувати різнобічні аспекти прояву інтенсифікаційно-інноваційних процесів в аграрному виробництві при визначенні напрямів підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази та її елементів;

- методичні підходи до оцінювання ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства, які базуються на системній

класифікації складових оцінки ефективності, яка, на відміну від існуючих, поєднує сукупність критеріїв технологічної, соціальної, технічної, екологічної, економічної ефективності з виокремленням масштабів оцінки, комерційної та бюджетної компонент ефективності, що можуть бути використані на етапах розроблення й ухвалення рішень, спрямованих на ефективне використання матеріально-технічної бази сільського господарства;

– концептуальні орієнтири технологічного забезпечення сільського господарства як важливого чинника підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази галузі, які, на відміну від наявних, базуються на виокремленні організаційно-управлінських, економічних та соціально-культурних цілей техніко-технологічного забезпечення, взаємодії складових стратегічного управління техніко-технологічним забезпеченням, комбінуванні технологій виробництва у галузях сільського господарства, що сприятиме реалізації потенційних можливостей переведення сільського господарства України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку шляхом модернізації його матеріально-технічної бази;

набули подальшого розвитку:

– трактування поняття «матеріально-технічна база сільського господарства», яке визначено як сукупність матеріально-біологічних та матеріально-технічних елементів, що використовуються у виробничих процесах суб'єктів сільськогосподарського виробництва, яке, на відміну від існуючих, узагальнює матеріально-виробничі, біологічні ресурси та матеріально-технічні складники й сприяє поглибленому розумінню причинно-наслідкових зв'язків елементів матеріально-технічної бази в контексті дослідження ефективності їх використання;

– теоретичні положення матеріально-технічного забезпечення сільського господарства, які ґрунтуються на визначенні даного поняття як складної системи, з підсистемами постачання матеріально-технічних засобів підприємствами-виробниками, їхнього переміщення й обслуговування постачальниками та сервісними організаціями, використання (споживання) в процесі виробництва сільськогосподарської продукції. На відміну від існуючих, в ньому конкретизується обґрунтування системної конвергенції відносин між учасниками процесу матеріально-технічного забезпечення, управління механізмами взаємозумовленості й взаємозв'язку складових системи, цільовим орієнтиром яких виступає забезпечення високої ефективності використання матеріально-технічної бази;

– складові системи оцінювання тенденцій ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства, які, на відміну від наявних, передбачають комплексне застосування адаптованих методів оцінки, для порівняльного міжрегіонального аналізу ґрунтуються на визначенні інтегральних оцінок (рангів) на основі чинників стимуляторів та дестимуляторів, для оцінки на мезорівні та підгалузеві сільського господарства – на виокремленні головного критерію та системи обмежувальних критеріїв на підставі експертних оцінок. Їх комплексне застосування є основою для обґрунтування трансформаційних змін розвитку галузі, розробки відповідних диференційованих державних регуляторних заходів з урахуванням регіональної та галузевої специфіки;

– обґрунтування напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства, які, на відміну від існуючих комплексно поєднують напрями техніко-технологічних та організаційно-економічних перетворень, що у подальшому може слугувати основою розробки

комплексних програм інвестиційно-інноваційного розвитку галузі, спрямованих на забезпечення інтенсивного типу економічного зростання з урахуванням необхідності орієнтації на розширене відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства та підвищення ефективності її використання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розвитку методичних підходів до оцінювання рівня формування, ресурсного забезпечення й ефективного використання матеріально-технічної бази, розробці пропозицій та науково-практичних рекомендацій щодо впровадження заходів підвищення результативності впливу інвестиційного процесу на економічний розвиток сільського господарства.

Результати дисертаційного дослідження щодо інвестування технічного оновлення сільськогосподарського виробництва, комплексної оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства, напрямів інтенсифікації та розвитку інновацій у сільському господарстві прийняті до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації й використані при розробленні «Комплексної програми інвестиційно-інноваційно-розвитку агропромислового виробництва Харківської області на період до 2020 року» (довідка від 09.04.2015 р. № 11 20/04/826); розробки автора щодо реалізації сукупності заходів стабілізації та подальшого розвитку системи техніко-технологічного забезпечення сільського господарства використані Управлінням агропромислового розвитку Богодухівської РДА Харківської області (довідка від 28.11.2014 р. № 637); методичні підходи до оцінювання ефективності інноваційного розвитку аграрних підприємств були впроваджені Управлінням агропромислового розвитку Первомайської РДА Харківської області (довідка від 17.12.2014 р. № 731). Основні положення дисертації використовуються в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка під час викладання навчальних дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка аграрного виробництва», «Управління потенціалом підприємства» (довідка від 03.12.2014 р. № 7-12-С1).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійно виконаного наукового дослідження. Основні положення дисертації, висновки і пропозиції розроблені автором особисто. Наукові праці, опубліковані у співавторстві, викладені у дисертації в частині, яка належить здобувачу.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на наукових конференціях, зокрема на Міжнародній науково-практичній конференції «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан на перспективи розвитку» (м. Вінниця, 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств» (м. Харків, 2013 р.), Международном форме молодежи «Молодежь и сельскохозяйственная техника в XXI веке» (г. Харьков, 2013 г.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2014 р.), Международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы совершенствования технологии производства и переработки продукции сельского хозяйства» (г. Йошкар-Ола, 2014 г.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 19 наукових працях, з яких: параграф у колективній монографії, 8 статей у наукових фахових виданнях, у тому числі 5 підготовлені автором одноосібно, 2 публікації у виданнях зарубіжних держав, 3 - в інших виданнях, 5 публікацій у матеріалах

науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 8,21 др. арк., з яких особисто автору належить 7,1 др. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи викладено на 217 сторінках друкованого тексту. Робота містить 20 рисунків та 40 таблиць. Список використаних джерел включає 238 найменувань й займає 24 сторінки, 3 додатки розміщено на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *першому розділі* «Теоретико-методологічні засади ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства» розглянуто економічну сутність і зміст матеріально-технічної бази сільського господарства, досліджено сутнісно-змістовні ознаки інтенсифікації аграрного виробництва на основі інновацій, узагальнено теоретико-методичні підходи до оцінки стану та ефективності системи матеріально-технічного забезпечення галузі.

Встановлено, що категорія «матеріально-технічна база сільського господарства» узагальнює природничо-наукові, технічні й економічні причинно-наслідкові взаємозв'язки і взаємозалежності та являє собою сукупність матеріально-біологічних і матеріально-технічних елементів, що використовуються у виробничих процесах агроформувань. Економічна сутність матеріально-технічної бази зводиться до уречевлення в ній суспільно-організованої людської праці. Уречевлена праця, яка акумулюється у засобах і предметах праці, змістовно набуває форми товару, вартості й споживчої вартості, об'єктивної компоненти продуктивної сили суспільства.

З'ясовано, що інтенсифікація виробництва, як головний напрям економічного зростання, являє собою комплексний, багатофакторний процес застосування ефективних і екологічно безпечних засобів та технологій, заснованих на досягненнях науково-технічного прогресу, а також інноваційних розробках, використанні раціональних форм організації і оплати праці, управління і взаємовідносин між господарюючими суб'єктами. Аналіз процесів інтенсифікації рекомендується здійснювати в три етапи з визначенням показників рівня, результатів та економічної ефективності інтенсифікації.

Важливого значення на сучасному етапі набуває організаційно-економічний напрям інноваційного розвитку сільського господарства. Доведено, що проблему формування системи матеріально-технічного забезпечення та дієвих механізмів її ефективного функціонування необхідно розглядати у взаємозв'язку з наявним рівнем розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства з позицій ресурсозбереження та оптимізації використання ресурсного потенціалу.

Встановлено, що матеріально-технічне забезпечення сільського господарства включає комплекс методів та інструментів визначення потреби в компонентах матеріально-технічної бази з урахуванням маркетингової стратегії, поточних цілей, джерел фінансування та фінансових можливостей суб'єктів господарювання, а також контроль за їх використанням. Водночас, матеріально-технічне забезпечення сільського господарства являє собою складну систему, з підсистемами постачання матеріально-технічних засобів підприємствами-виробниками, їхнє переміщення й обслуговування постачальниками та сервісними організаціями, використання (споживання) в процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Взаємозв'язок між елементами системи здійснюється через зовнішнє середовище, попит і

пропозицію на ринку матеріально-технічних ресурсів, інфраструктуру ринку, внутрішнє середовище підприємств аграрного сектору.

Функціонування та взаємозв'язок елементів системи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства проявляється під дією горизонтальних зв'язків галузі з іншими сферами національної економіки, чинників залучення матеріалізованої праці промисловості. Вертикальні зв'язки в сільському господарстві забезпечуються взаємодією взаємопов'язаних ланок матеріального виробництва, біотехнологічних систем, живої праці з компонентами матеріально-технічної бази, реально існуючими продуктивними силами, які забезпечують просте або розширене її відтворення.

Для оцінки ступеня залучення ресурсів у виробничий процес узагальнено показники оцінки забезпеченості та ефективності використання матеріально-технічних ресурсів у сільському господарстві. Систематизовано види ефективності, удосконалено класифікацію складових оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства (рис. 1).

Рис. 1. Система класифікації видів та показників оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства

Джерело: розроблено автором.

Визначено комплекс методів дослідження процесів функціонування системи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства. Для прогнозування потреби в матеріально-технічних ресурсах запропоноване використання макро- і мікроекономічних підходів на основі цільових установок (показників) розвитку агрегованих галузей.

Обґрунтування потреб галузі в матеріально-технічних ресурсах як складової матеріально-технічного забезпечення пропонується здійснювати з використанням методів дослідження стану й ефективності системи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства, а також методів, які застосовуються у процесі формування інтенсифікаційно-інноваційної системи матеріально-технічного забезпечення галузі. Конкретизовано сферу застосування, переваги та недоліки кожного з методів досліджень.

У другому розділі **«Дослідження ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства України»** здійснено аналіз матеріально-технічного та економічного розвитку сільськогосподарського виробництва України, в тому числі у порівнянні з країнами ЄС, проведено оцінку ефективності формування та використання матеріально-технічної бази, матеріально-технічного забезпечення та інвестування технічного оновлення сільського господарства.

Обґрунтовано, що потенціал національної економіки України як провідної сільськогосподарської країни не лише Європи, а й світу загалом, зумовлений сприятливими природно-кліматичними умовами для ведення сільського господарства, стримується такими факторами, як невідповідність матеріально-технічної бази потребам виробництва за якісними та кількісними показниками, що підтверджується результатами порівняльного аналізу рівня навантаження земельної площі на різні види сільськогосподарської техніки.

Рівень навантаження площ зернових на 1 зернозбиральний комбайн становить в Україні близько 169,8 га, а в країнах ЄС 36,8–50,3 га; рівень навантаження ріллі на 1 трактор, відповідно, 80,1 га в Україні та 1,8–8,4 га у країнах ЄС. Інші параметри техніко-технологічного оснащення галузі в сучасних умовах (якість, відповідність світовим вимогам до екологічних характеристик, зокрема викиди в атмосферу небезпечних газів, деструктуризація ґрунту, врахування біологічних особливостей рослин і тварин у процесі їх вирощування) також не відповідають світовим стандартам. Результатом є надзвичайно низька продуктивність сільського господарства, що віддзеркалюється низьким показником доданої вартості виробництва на одного працівника у порівнянні з іншими країнами (рис. 2). Представлені дані свідчать про високу інтенсивність використання ресурсів, але водночас і про надзвичайно низьку ефективність функціонування сільськогосподарської галузі у порівнянні з іншими країнами.

Проведені розрахунки показали, що в масштабі національної економіки матеріально-технічна база сільського господарства використовується значно ефективніше. Так, при зростанні вартості основних засобів сільського господарства, мисливства, й лісового господарства України за 2000–2013 рр. в 1,6 раза, валова додана вартість сільського господарства у фактичних цінах зросла від 23441 до 131727 млн. грн. або у 5,6 раза. Отже, 1,5 % вартості засобів даної галузі в структурі основного капіталу національної економіки у 2013 р. забезпечили 10,0 % валової доданої вартості по національній економіці загалом. Проте таке збільшення характерне лише для вартісних параметрів матеріально-технічної бази сільського господарства у зв'язку зі зростанням цін на матеріально-технічні ресурси.

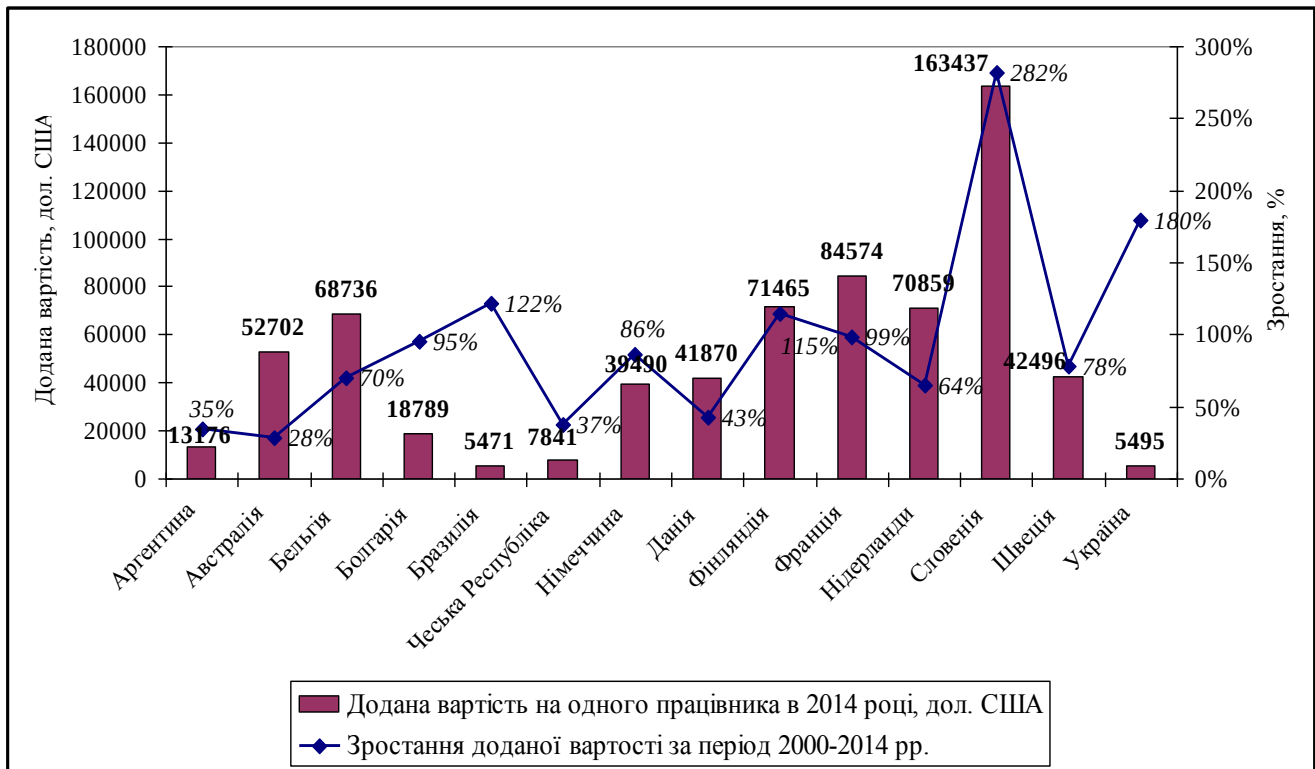

Рис. 2. Додана вартість сільськогосподарського виробництва на одного працівника в 2014 р. (в постійних цінах 2005 р., дол. США) та її зміни у порівнянні з 2000 р.

Джерело: розраховано за офіційними даними Світового банку.

Кількісні параметри більшості видів основних засобів сільського господарства та їх навантаження скорочуються. Так, кількість тракторів у сільськогосподарських підприємствах за період з 2000 р. по 2013 р. зменшилася на 54,1 %, а за потужністю двигунів – на 37,4 %. Особливо важка ситуація склалася зі збиральними машинами: зниження забезпеченості технічними засобами становить від 71,5 % за зернозбиральними комбайнами до 86,9 % за кукурудзозбиральними комбайнами. Якщо у 2000 р. на 1000 га ріллі у сільськогосподарських підприємствах припадало 11 тракторів, то у 2013 р. на 27,3 % менше, або лише 8 тракторів. Кількість зернозбиральних, кукурудзозбиральних, картоплезбиральних, бурякозбиральних та льонозбиральних комбайнів на 1000 га посівної площі культури зменшилася, відповідно, на 2 од. (33,3 %), 7 од. (87,5 %), 117 од. (88,0 %), 3 од. (18,8%) та 71 од. (98,6 %). Енергетичні потужності на 100 га посівної площі за 2000–2013 рр. скоротилися на 30,1 % – від 312 до 218 кВт.

Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції характеризується значними коливаннями – від збиткового господарювання 2000 р. (-1,0 %) до прибуткового 2013 р. (11,2 %). Відповідно, належний рівень матеріально-технічної бази сільського господарства суб'єкти господарювання не здатні підтримувати через фінансову неспроможність та неефективність фінансової політики. У 2013 р. 33,4 % амортизаційних відрахувань використано не за цільовим призначенням (закупівля насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів).

Виявлені тенденції свідчать про високу інтенсивність використання техніки та навантаження на неї, що водночас супроводжується спадом інвестиційної діяльності та незадовільним рівнем технічного обслуговування. Амортизаційні відрахування, частка яких становить 4,59 % у вартості основних засобів, дають змогу відтворити наявні основні засоби за 22 роки, а для формування основних засобів відповідно до

потреби 2020 р. при такому розмірі амортизації необхідно 131 рік. Для відновлення технічного потенціалу сільського господарства та доведення його до рівня технологічної потреби необхідно протягом 10 років щорічно інвестувати 100 млрд. грн. Це вказує, зокрема, на необхідність переорієнтації стратегії технічного сервісу машин у сільськогосподарському виробництві. При цьому розвиток форм технічного забезпечення та створення системи обслуговування повинні базуватися на паритетності взаємовідносин споживачів і виробників матеріально-технічних ресурсів, координації діяльності державних і приватних структур, моніторингу ринку, державній підтримці вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

Для дослідження ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства за областями України в роботі застосований метод інтегральної оцінки, який включає 55 показників, узагальнені в сім блоків (Блок 1 «Основні засоби в сільському господарстві»; Блок 2 «Інвестування та забезпечення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств»; Блок 3 «Вартість послуг, які надаються матеріально-технічною базою сільськогосподарських підприємств»; Блок 4 «Наявність техніки та потужностей в сільськогосподарських підприємствах»; Блок 5 «Рух сільськогосподарської техніки»; Блок 6 «Наявність людських ресурсів, їх кількісний та якісний стан»; Блок 7 «Ефективність задіяних основних засобів в сільському господарстві») (рис. 3).

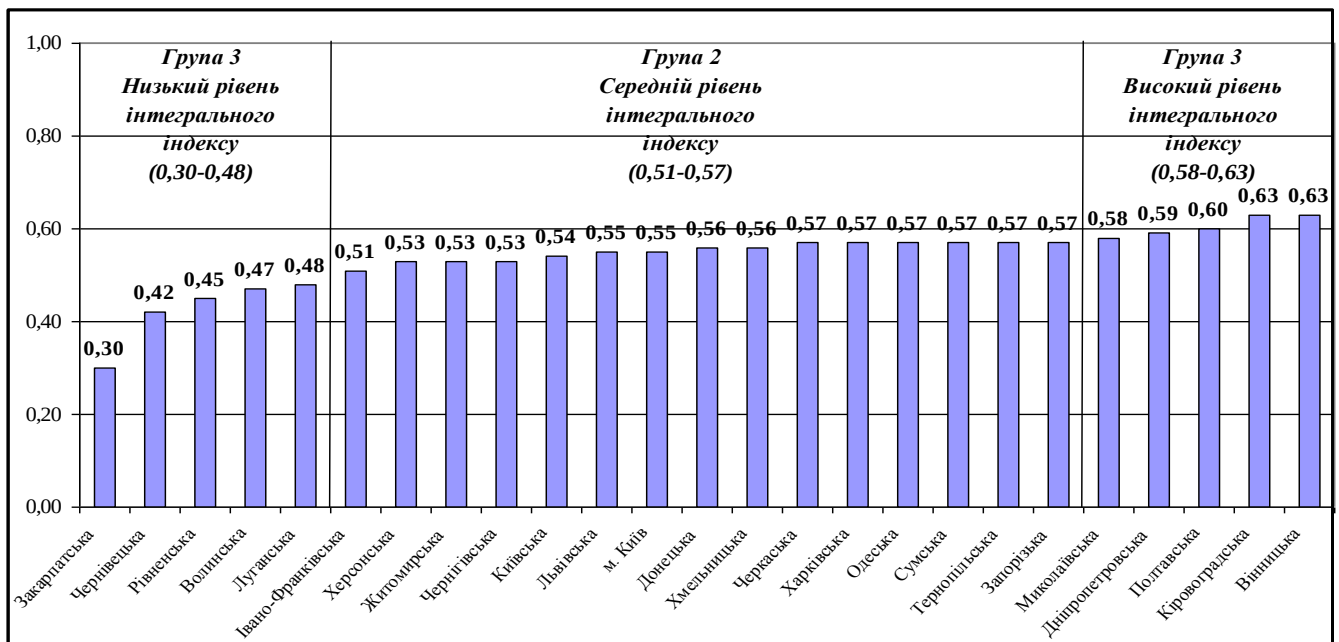

Рис. 3. Інтегральний індекс ефективного використання матеріально-технічної бази сільського господарства за областями України в 2014 році

Джерело: розраховано за офіційними даними Державної служби статистики України.

Результати інтегральної оцінки свідчать про суттєву диференціацію областей країни за більшістю досліджуваних показників і показують, що для регіонів із низьким рівнем ефективності використання матеріально-технічної бази характерним є низький рівень майже всіх компонентів інтегральної оцінки. Зокрема критичною є оцінка показників ефективності використання основних засобів, кількісних та якісних показників оцінки людських ресурсів, наявності техніки та потужностей на сільськогосподарських підприємствах, інвестування. Регіони із середнім рівнем ефективності використання матеріально-технічної бази характеризуються низьким

рівнем показників наявності основних засобів, техніки та потужностей, їх руху. Регіони із високим рівнем ефективності використання матеріально-технічної бази характеризуються відносно задовільним станом всіх компонентів інтегральної оцінки. Представлені розрахунки є основою для розробки більш гнучкої та ефективної політики регулювання рівня ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства.

Поглиблений аналіз ефективності використання матеріально-технічної бази Харківської області, яка є однією з найбільших в Україні за площею сільськогосподарських угідь та входить до групи із середнім рівнем ефективності використання матеріально-технічної бази (до даної групи входить більшість областей України), став основою для розробки адаптованого методу оцінки потенційної спроможності стабілізації, подальшого вдосконалення і розвитку галузі шляхом розрахунку інтегрального рангу по головному критерію та системі обмежувальних критеріїв на підставі експертних оцінок, в основі якого метод матриць координат (приведення сукупності показників з урахуванням їх вагомості до інтегрального показника), який заснований на математичній аналогії розміщення показників в n -мірному евклідовому просторі з урахуванням довжини координат.

Результати його апробації з використанням даних Харківської області показали, що з 2000 по 2013 р. простежується чітка тенденція економічного зростання галузі: у 2013 році інтегральний коефіцієнт за обмежувальними критеріями мав 1 ранг (0,114), інтегральний ранг за головним і визначеним рангом обмежувальних критеріїв досяг значення – 0,6, найнижчі критерії склалися в 2008–2010 рр. За інтегральним рангом 2000–2013 рр. система матеріально-технічного забезпечення сільського господарства Харківської області має реальні перспективи щодо стабілізації та подальшого удосконалення, що свідчить про можливість розробки і впровадження механізмів подальшого розвитку галузі на основі підвищення ефективності використання її матеріально-технічної бази.

У третьому розділі **«Напрями забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства»** здійснено побудову організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства, розроблено напрями інвестиційно-інноваційного розвитку матеріально-технічної бази, висвітлено концептуальні підходи до технологічного забезпечення сільського господарства.

Визначено, що організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства являє собою систему, яка поєднує організаційні та економічні важелі у забезпеченні найбільш ефективної взаємодії організаційних, виробничих, фінансово-економічних процесів на всіх рівнях управління галуззю, що сприяє отриманню конкурентних переваг та забезпечує ефективне функціонування галузі упродовж визначеного часового проміжку. У складі організаційно-економічного механізму виокремлено мету його функціонування, базову функцію, об'єкт впливу, суб'єкти, підсистеми, принципи, ознаки, напрями та важелі регулюючого впливу, результати дії механізму (рис. 4).

Розроблено інструментарій оцінки можливостей сільського господарства до інноваційного розвитку матеріально-технічної бази з виокремленням економічних, ресурсних, соціальних, ринкових чинників та факторів державного регулювання.

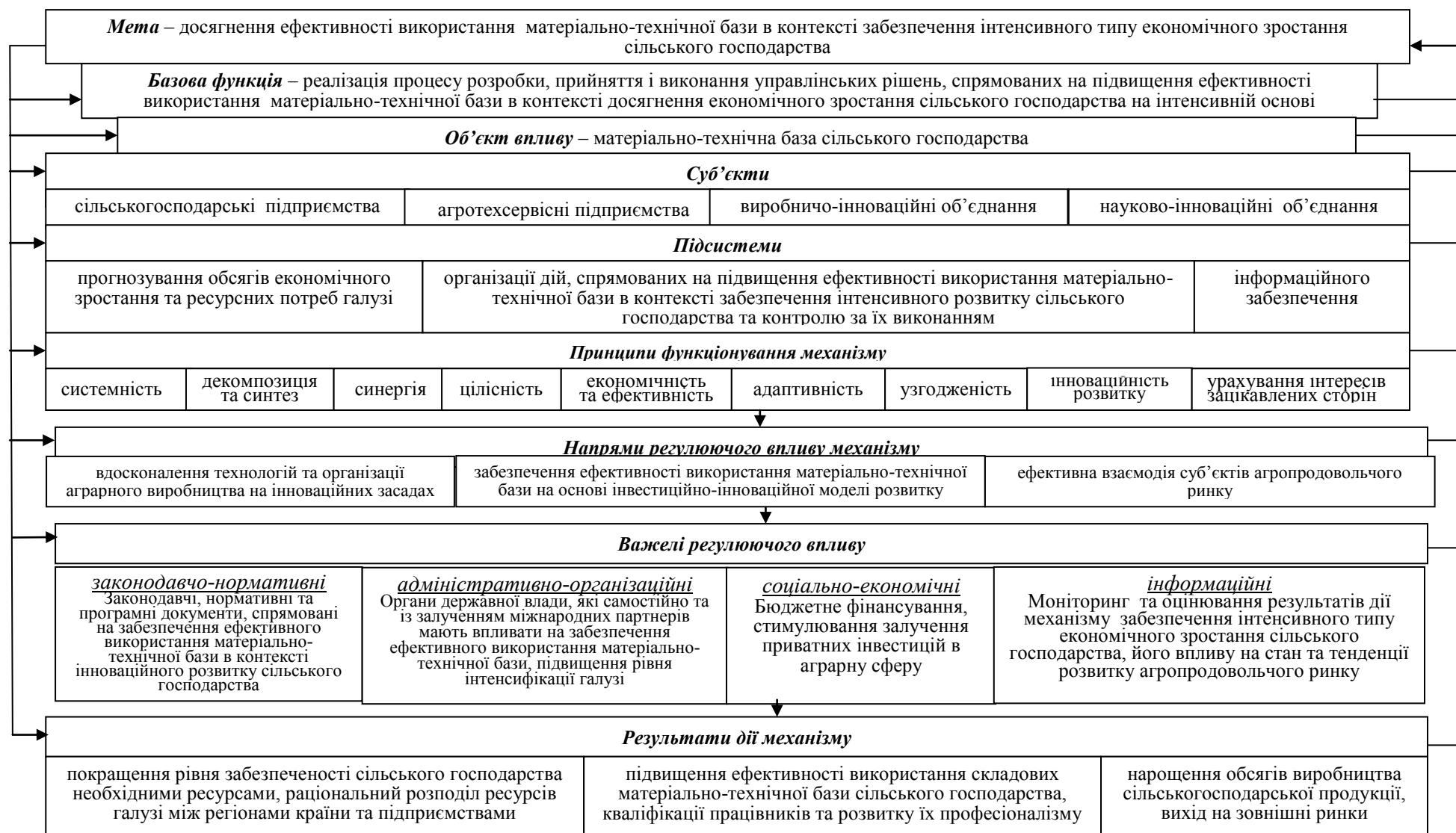

Рис. 4. Концептуальна схема організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства

Джерело: розроблено автором.

У результаті проведених досліджень запропоновано заходи, які сприятимуть реалізації моделі забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства на інвестиційно-інноваційних засадах (рис. 5), що дасть змогу визначити потенційні можливості галузей сільського господарства, впровадити організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства.

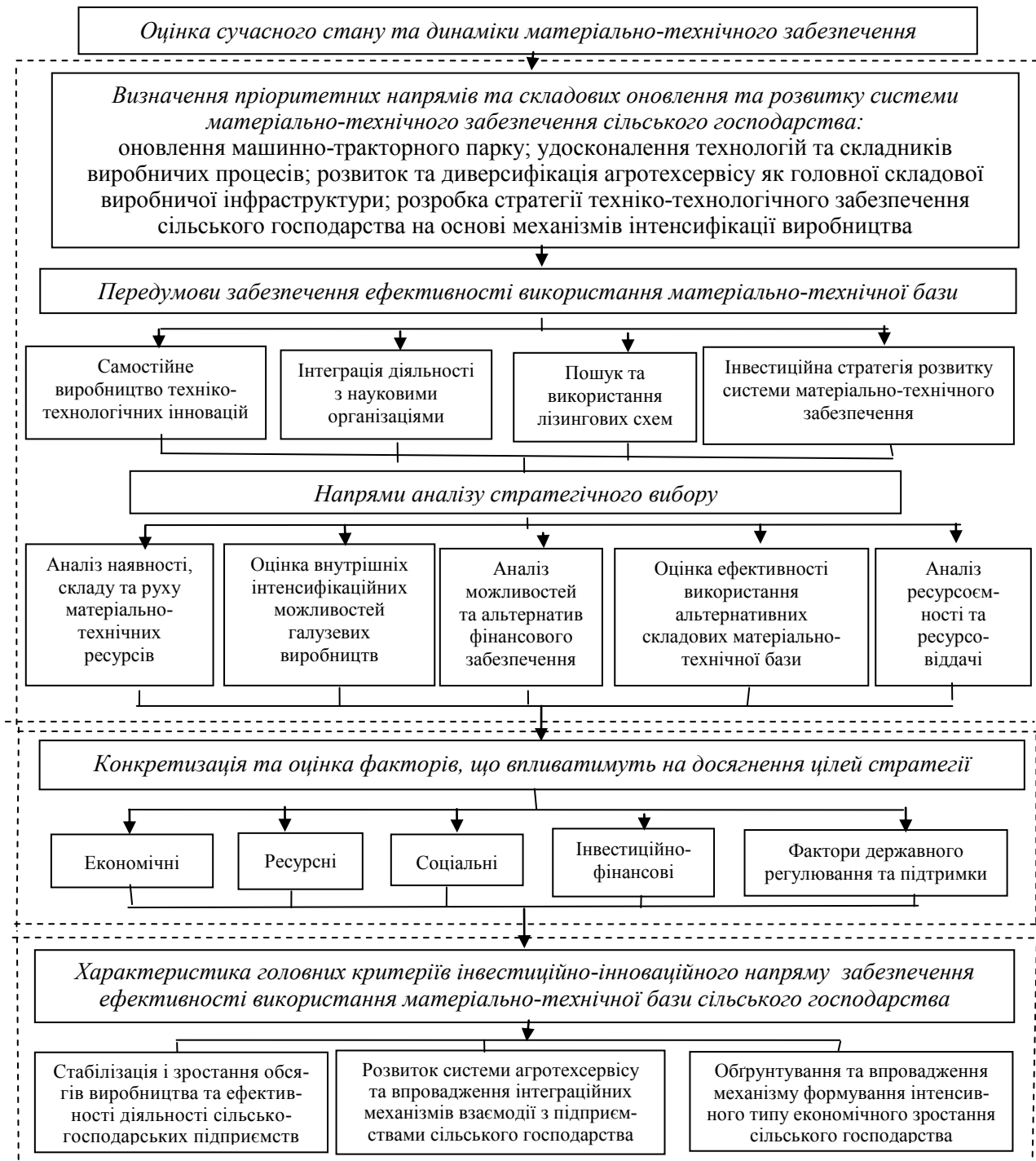

Рис. 5. Схема реалізації моделі забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства на інвестиційно-інноваційних засадах

Джерело: розроблено автором.

Розроблено систему критеріїв ефективності використання матеріально-технічної бази на основі забезпечення інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства, яка оснований на урахуванні особливостей розвитку його базових галузей – рослинництва і тваринництва. Визначено, що основними критеріями структурних перетворень у виробничо-господарських системах аграрного виробництва мають стати: спеціалізація, раціональна концентрація і диверсифікація виробництва; оптимізація матеріально-технічного забезпечення, інноваційно-технологічний розвиток сільськогосподарського виробництва.

У роботі адаптовано метод оцінки пріоритетності виробництва окремих видів продукції за рівнем потенційної спроможності щодо техніко-технологічного розвитку галузей сільського господарства шляхом розрахунку інтегрального рангу по ключовому показникові та системі обмежуючих критеріїв з вибором як головного критерію показника рентабельності виробництва. Використання зазначеного методу дало можливість встановити, що за інтегральним рангом найефективнішими та потенційно спроможними щодо техніко-технологічного розвитку напрямками сільськогосподарської діяльності в Україні є виробництво соняшнику (коефіцієнт 0,5), яєць та зерна (1,25). Менш привабливі напрями діяльності – виробництво молока, овочів та живої маси великої рогатої худоби (коефіцієнти склали 2; 2,5 та 3 відповідно).

Для оцінки факторів, які впливають на ефективність використання матеріально-технічної бази підприємств аграрної сфери на основі інноваційного розвитку, запропоновано застосовувати матричний метод, що включає імовірність реалізації та рівень впливу (низький, середній, високий) кожного з 15 відібраних чинників. Оскільки будь-який чинник інтенсифікації має екологічно допустимий (граничний) рівень, нехтування яким негативно впливає на агроекологічну систему, важливо забезпечити взаємозв'язок відтворення інноваційного процесу й активізації інвестиційної діяльності. Передбачається, що отримана в результаті такого оцінювання загальна сума балів свідчатиме про можливість реалізації інноваційних продуктів в конкретних економічних, політичних і соціальних умовах.

В роботі систематизовано напрями техніко-технологічних та організаційно-економічних перетворень, що забезпечують інвестиційно-інноваційний розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства, а також умови переведення сільського господарства України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку шляхом модернізації його матеріально-технічної бази в контексті досягнення стратегічних цілей розвитку галузі до 2020 р.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення актуального завдання – поглиблення теоретичних положень, науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства та перспектив її розвитку з урахуванням необхідності активізації інтенсивного типу економічного розвитку галузі. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки.

1. Поняття «матеріально-технічна база сільського господарства» запропоновано розглядати як системоутворюючу категорію, що узагальнює природничо-наукові, технічні й економічні причинно-наслідкові взаємозв'язки і взаємозалежності та являє собою сукупність матеріально-біологічних і матеріально-технічних елементів,

які використовують у виробничих процесах суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Пропоноване трактування сутності поняття сприяє поглибленому розумінню причинно-наслідкових зв'язків елементів матеріально-технічної бази сільського господарства в контексті визначення напрямів підвищення ефективності їх використання.

2. Обґрунтовано, що матеріально-технічне забезпечення сільського господарства являє собою складну систему з підсистемами постачання матеріально-технічних засобів підприємствами-виробниками, їхнє переміщення й обслуговування постачальниками та сервісними організаціями, використання (споживання) в процесі виробництва сільськогосподарської продукції. Взаємозв'язок між елементами системи здійснюється через зовнішнє середовище, попит і пропозицію на ринку матеріально-технічних ресурсів, інфраструктуру ринку, внутрішнє середовище підприємств аграрного сектору.

3. Систематизовано види ефективності та удосконалено класифікацію складових оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства. Пропонована система класифікації спрямована на забезпечення високого ступеня достовірності оцінки ефективності й окреслює перспективи подальшого прискорення темпів розвитку аграрного виробництва, поєднує сукупність критеріїв технологічної, соціальної, технічної, екологічної, економічної ефективності з виокремленням масштабів оцінки, комерційної та бюджетної складової ефективності.

4. На основі багаторівневого аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства обґрунтовано складові системи оцінювання тенденцій ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства, які базуються на застосуванні адаптованих методів оцінки, в основі яких визначення інтегральних оцінок (рангів). Для порівняльного регіонального аналізу розроблено модель на основі чинників стимуляторів та дестимуляторів, для оцінки на мезорівні та підгалузей сільського господарства – модель з використанням головного критерію та системи обмежувальних критеріїв на підставі експертних оцінок, застосування яких дає можливість визначати інструменти та важелі гнучкої та ефективної політики регулювання рівня ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства з урахуванням особливостей регіонального розвитку та специфіки підгалузей сільського господарства.

5. Для обґрунтування потреб галузі в матеріально-технічних ресурсах як складової матеріально-технічного забезпечення здійснено систематизацію методів дослідження за двома групами: 1) методи дослідження стану й ефективності системи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства; 2) методи, які застосовуються у процесі формування інтенсифікаційно-інноваційної системи матеріально-технічного забезпечення галузі. Конкретизовано сферу застосування, переваги та недоліки кожного з методів досліджень, що дасть змогу здійснити всебічну оцінку аспектів прояву інвестиційно-інноваційних процесів в сільськогосподарському виробництві з точки зору їх впливу на підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази.

6. Розроблено організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази в контексті інтенсивного типу економічного зростання сільського господарства у вигляді системи, цільовим орієнтиром якої є сприяння отриманню конкурентних переваг та забезпечення ефективного функціонування галузі упродовж визначеного часового проміжку.

Обґрунтовано, що результативність пропонованого механізму залежить від ефективності взаємодії підсистем, що його формують: прогнозування обсягів економічного зростання та ресурсних потреб галузі; організації дій, спрямованих на забезпечення інтенсивного розвитку сільського господарства та контролю за їх виконанням; інформаційного забезпечення.

7. Обґрунтовано напрями інвестиційно-інноваційного розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства, що у подальшому може слугувати основою розробки комплексних програм інвестиційно-інноваційного розвитку галузі та ефективності використання її матеріально-технічної бази, спрямованих на забезпечення інтенсивного типу економічного зростання. Важливими напрямками техніко-технологічних та організаційно-економічних перетворень є: створення умов для технічного переоснащення підприємств сільськогосподарського машинобудування; залучення інвестицій; удосконалення форм, напрямів, важелів державної підтримки відтворення матеріально-технічної бази сільського господарства; удосконалення економічних відносин між суб'єктами ринку матеріально-технічних ресурсів; формування ефективної системи інноваційного забезпечення аграрного виробництва.

8. Визначено організаційно-управлінські, економічні та соціально-культурні цілі техніко-технологічного забезпечення сільського господарства, які покладено в основу розробки концептуальних підходів до технологічного забезпечення сільського господарства. Встановлено, що розробка концептуальних підходів до технологічного забезпечення сільського господарства базується на виокремленні цілей техніко-технологічного забезпечення галузі, урахуванні взаємодії складових стратегічного управління техніко-технологічним забезпеченням, комбінуванні технологій виробництва у галузях сільського господарства, а їх обґрунтування та практичне впровадження сприятиме реалізації потенційних можливостей розвитку галузі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Інноваційно-технологічні аспекти формування сучасного конкурентоспроможного АПК України (колективна монографія) / За ред. Ю.О. Нестерчук. – Умань : Візаві, 2014. – Ч. 1. – 260 с. (особисто автора 0,44 др.арк.). Здобувачу належить підрозділ 3.8 «Ефективність використання матеріально-технічної бази сільського господарства Харківської області» розділу 3 «Роль та місце інновацій і технологій у забезпеченні поступального розвитку АПК України» (С. 243–250).

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Науменко І.В. Державне регулювання технічного оновлення аграрних підприємств / І. В. Науменко // АгроІнКом. – 2013. – № 7–9. – С. 40–43 (0,41 др.арк.).

3. Науменко І.В. Економічна сутність та зміст матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва / І. В. Науменко // АгроІнКом. — 2013. – № 10–12. – С. 53–57 (0,38 др.арк.).

4. Науменко І. Вдосконалення методичних підходів до оцінки стану та ефективності функціонування системи агропромислового виробництва / І. Науменко // Аграрна економіка. – 2013. – Т. 6, № 3–4. – С. 80–88 (0,85 др.арк.).

5. Науменко І.В. Оцінка сучасного стану забезпеченості сільськогосподарських

підприємств Харківської області матеріально-технічними ресурсами / А. О. Науменко, І. В. Науменко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». — ХНАУ, 2013. — № 6. — С. 139–145 (0,38 др.арк.). *Особистий внесок здобувача — розроблені заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази підприємств аграрної сфери економіки (0,25 др.арк.).*

6. Науменко І.В. Економічна сутність, особливості та напрями інтенсифікації в аграрних підприємствах / А. О. Науменко, І. В. Науменко // Вісник Національного технічного університету «ХПІ» : Збірник наукових праць. Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. — Х. : НТУ «ХПІ», 2013. — № 50(1023). — С. 126–135 (0,62 др.арк.) *Особистий внесок здобувача — визначені сутність, чинники і напрями інтенсифікації підприємств аграрного сектору (0,45 др.арк.).*

7. Науменко І.В. Перспективи інноваційного розвитку в агропромисловому виробництві / Є. А. Єфанов, І. В. Науменко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент», 2013. — № 12(58) — С. 141–144 (0,62 др.арк.). *Особистий внесок здобувача — обґрунтовано типи інновацій у агропромисловому виробництві, проведено аналіз обсягів фінансування наукових та науково-технічних робіт (0,40 др.арк.).*

8. Науменко І.В. Потреби та перспективи формування інтенсивного типу економічного розвитку сільського господарства / І. В. Науменко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. — Х. : ХНТУСГ, 2014. — Вип. 150. — С. 242–252 (0,68 др.арк.).

9. Науменко І.В. Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства Харківської області / І. В. Науменко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». — Херсон, 2014. — Вип. 4. — С. 42–47 (0,75 др.арк.).

Публікації у зарубіжних наукових виданнях

10. Науменко І. Інвестиционное обеспечение технического обновления сельского хозяйства Украины / В. Войтов, И. Науменко // Организационно-правовые аспекты инновационного развития АПК : сб. науч. труд. — Горки-Щецин, 2014. — С. 66–73 (0,54 др.арк.). *Особистий внесок здобувача — запропоновано механізм інвестиційного забезпечення технічної бази сільськогосподарського виробництва, проведено аналіз інвестування в основний капітал сільського господарства (0,32 др.арк.).*

11. Naumenko I. State value and improvement of the Material Logistics of the Companies in the Kharkiv region / I. Naumenko // Motrol : commission of motorization and energetics in agriculture / An International journal on operation of Farm and Agree-Food industry machinery. — Lublin-Rzeszow, 2014. — Vol. 16, № 7. — P. 3–10 (0,64 др.арк.).

Публікації в інших виданнях

12. Науменко І.В. Організаційні чинники реалізації сільськогосподарської техніки / І. В. Науменко // Механізація та електрифікація сільського господарства : міжвідомчий тематичний наук. зб. — Глеваха : ННЦ «ІМЕСГ», 2013. — Вип. 98, т. 2. — С. 469–473 (0,31 др.арк.).

13. Науменко І.В. Технологічна та функціональна структура сервісного виробництва / І. В. Науменко, О. А. Науменко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Технічні системи і технології тваринництва. — Харків : ХНТУСГ, 2013. — Вип. 132. — С. 121–125 (0,32 др.арк.).

Особистий внесок здобувача – визначені напрями діяльності та структура підрозділів сервісного підприємства (0,15 др.арк.).

14. Науменко І.В. Дослідження ринку сервісних послуг в АПК України / В. А. Войтов, І. В. Науменко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Технічний сервіс машин для рослинництва. – Х. : ХНТУСГ, 2013. – Вип. 134. – С. 192–196 (0,28 др.арк.). *Особистий внесок здобувача – проведено аналіз стану тракторного парку, зернозбиральних і бурякозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах (0,18 др.арк.).*

Матеріали науково-практичних конференцій

15. Науменко І.В. Аналіз потреби в сервісних послугах для техніки в АПК України / І. В. Науменко / Молодежь и сельскохозяйственная техника в XXI веке : матер. IX Междунар. форума молодежи (Харьков, 4–5 апреля 2013 г.). – Х. : ХНТУСХ, 2013. – С. 83–83 (0,1 др.арк.).

16. Науменко І.В. Інвестиційне забезпечення технічного оновлення сільського господарства України / І. В. Науменко // Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан на перспективи розвитку : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, 3–4 жовт. 2013 р.). – Вінниця : ВНАУ, 2013. – Ч. 3. – С. 311–314 (0,25 др.арк.).

17. Науменко І.В. Економічна сутність, особливості та напрями інтенсифікації в аграрних підприємствах / А. О. Науменко, І. В. Науменко // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 30–31 жовт. 2013 р.). – Харків : НТУ «ХП», 2013. – С. 193–195 (0,2 др.арк.). *Особистий внесок здобувача – визначені основні фактори інтенсифікації сільського господарства (0,1 др.арк.).*

18. Науменко І.В. Проблеми та перспективи економічного розвитку сільського господарства Харківської області / І. В. Науменко // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи : матер. V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Харків, 8–10 квіт. 2014 р.). – Х. : ХНТУСГ, 2014. – С. 224–226 (0,2 др.арк.).

19. Науменко І.В. Материально-техническое обеспечение сельскохозяйственных предприятий / И. В. Науменко // Актуальные вопросы совершенствования технологии производства и переработки продукции сельского хозяйства : матер. Междунар. научн.-практ. конф. (Йошкар-Ола, 27–28 февраля 2014 р.). – Йошкар-Ола, 2014. – Вып. XVI. – С. 120–121 (0,24 др.арк.).

АНОТАЦІЯ

Науменко І. В. Забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Кіровоградський національний технічний університет МОН України, Кіровоград, 2015.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення актуального завдання поглиблення теоретичних положень, науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства та перспектив її розвитку з урахуванням необхідності активізації інтенсивного типу економічного розвитку галузі.

Досліджено сутність поняття «матеріально-технічна база сільського

господарства», теоретичні положення матеріально-технічного забезпечення як чинника впливу на ефективність її використання. Удосконалено методичні підходи до оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства та обґрунтування потреб галузі в матеріально-технічних ресурсах. Запропоновано організаційно-економічний механізм ефективного використання матеріально-технічної бази сільського господарства, напрями інвестиційно-інноваційного розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства в контексті інтенсивного типу економічного розвитку галузі. Обґрунтовано концептуальні орієнтири до технологічного забезпечення сільського господарства як чинника забезпечення ефективності використання матеріально-технічної бази галузі.

Ключові слова: сільське господарство, матеріально-технічна база, матеріально-технічне забезпечення, інтенсифікація, технічне оновлення, фондоемність, фондодіддача, інтенсивний тип економічного розвитку.

АННОТАЦИЯ

Науменко И. В. Обеспечение эффективности использования материально-технической базы сельского хозяйства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Кировоградский национальный технический университет МОН Украины, Кировоград, 2015.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и предложено новое решение актуальной задачи – разработки теоретических положений, научно-методических подходов и практических рекомендаций по обеспечению эффективности использования материально-технической базы сельского хозяйства и перспектив ее развития с учетом необходимости активизации интенсивного типа экономического развития отрасли.

Определены концептуальные подходы к инновационному и технологическому обеспечению сельскохозяйственного производства. Предложен алгоритм оценивания экономической эффективности выполнения технологических операций, а также выбор и комбинирование технологий производства сельскохозяйственной продукции, механизм формирования интенсивного типа расширенного производства и утверждения инновационной модели экономического развития аграрного сектора. Обосновано концепцию управления технико-технологическим и инновационным обеспечением сельского хозяйства, включающую определение особенностей отрасли с учетом долгосрочных целей, влияние отраслевых, региональных, зональных и других особенностей развития производства.

В работе исследована динамика формирования материально-технической базы сельского хозяйства, определен его удельный вес в основном капитале и прибавочной стоимости национальной экономики. Систематизированы и усовершенствованы методика и алгоритм определения и анализа уровня экономического развития сельского хозяйства, обоснованы перспективы материально-технического обеспечения отраслей сельскохозяйственного производства. Установлен совокупный критерий экономической ответственности за результаты развития сельского хозяйства на основе активизации процессов интенсификации и инвестиционно-инновационной деятельности.

Обоснованы направления разработки и внедрения эффективной модели материально-технического обеспечения сельского хозяйства. Предложены подходы к

оценке факторов, оказывающих влияние на эффективность инновационного развития сельскохозяйственных предприятий, концептуальные подходы к инновационному и технологическому обеспечению сельскохозяйственного производства. Разработан механизм формирования интенсивного типа и утверждения инновационной модели экономического развития аграрного сектора.

Усовершенствованы методические подходы к оцениванию факторов влияния на эффективность инновационного развития и определению приоритетных направлений деятельности в формировании материально-технической базы сельскохозяйственных предприятий. Определены направления развития составляющих материально-технической базы, которые базируются на совокупности приоритетных критериев структурных превращений в процессах стабилизации и повышения эффективности системы материально-технического обеспечения сельского хозяйства, наращивания ресурсного потенциала, развития системы аграрного сервиса и лизинга, повышения инвестиционной привлекательности сельскохозяйственных предприятий, совершенствования государственной политики поддержки и увеличения масштабов бюджетного финансирования отрасли. Предложены направления инвестиционно-инновационного развития материально-технической базы сельского хозяйства.

Ключевые слова: сельское хозяйство, материально-техническая база, материально-техническое обеспечение, интенсификация, техническое обновление, фондоемкость, фондоотдача, интенсивный тип экономического развития.

ANNOTATION

Naumenko I.V. Ensuring the Efficiency of Using the Material and Technical Base of Agriculture. – Manuscript Copyright.

Thesis for obtaining of Candidate of Economic Sciences Degree on specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – Kirovohrad National Technical University Ministry of Education and Science of Ukraine, Kirovohrad, 2015.

The thesis presents a theoretical generalization and new solution of actual problem of deepening the theoretical positions, scientific and methodical approaches and practical recommendations to ensure the efficiency of material and technical base of agriculture and prospects of its development taking into account the necessity of activating the intensive type of economic development of agriculture.

The essence of the concept of “material and technical base of agriculture”, theoretical positions of material and technical provision as a factor of influence on the efficiency of its using have been investigated. Methodical approaches to assessing the efficiency of using the material and technical base of agriculture and justification of agriculture sector needs for material and technical resources have been improved. The organizational-economic mechanism of effective using of material and technical base of agriculture, areas of investment and innovation development of material and technical base of agriculture in the context of intensive type of agriculture economic development have been proposed. Conceptual guidance to technological support of agriculture as a factor of ensuring the efficiency of using the material and technical base have been substantiated

Keywords: agriculture, material and technical base, material and technical provision, intensification, technical modernization, capital intensity, capital productivity, intensive type of economic development.